

فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال ۱۰، شماره پیاپی ۳۸، پاییز ۱۳۹۸

شاپا چاپی: ۵۲۲۹-۲۲۲۸ - شاپا الکترونیکی: ۳۸۴۵-۲۴۷۶

<http://jupm.miau.ac.ir>

مقاله پژوهشی

تبیین مؤلفه‌های مؤثر بر ارتقاء کیفیت محیطی در بافت تاریخی شهرها (نمونه موردی: بافت تاریخی شهر شیراز)^۱

علیرضا زارع: دانشجوی دکتری شهرسازی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران

محمد رضا رضایی^۲: مدرس مدعو گروه شهرسازی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران، استادیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی

شهری، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران

حسنعلی لقائی: مدرس مدعو گروه شهرسازی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران

پذیرش: ۱۳۹۸/۶/۱۰

صص ۱-۱۲

دریافت: ۱۳۹۸/۴/۲۰

چکیده

کیفیت محیط شهری به عنوان بخشی از کیفیت زندگی، از مباحث کلیدی در حوزه‌ی مطالعات شهری است که با رشد سریع شهرها و تمرکز جمعیت و فعالیت دست‌خوش تغییر قرار گرفته است. در رابطه با بافت‌های تاریخی شهرها این امر از اهمیت بیشتری برخوردار است و در این نوع بافت، بسیاری از فضاها دچار فرسایش شده و مؤلفه‌های کیفی آن دچار نقصان است. بنابراین توجه به کیفیات محیطی بافت‌های تاریخی یکی از مهم‌ترین عوامل در شناسایی محدوده‌ها هدف جهت مداخله در آن‌هاست. تحقیق حاضر نیز تبیین مؤلفه‌های مؤثر بر ارتقاء سطح کیفی بافت‌های تاریخی در محدوده منطقه ۸ کلانشهر شیراز می‌باشد. تحقیق کاربردی و روش انجام آن توصیفی-تحلیلی است. جامعه‌ی آماری تحقیق ساکنین منطقه هشت شهر شیراز می‌باشد، جمعیت این منطقه بر اساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن برابر ۹۷۶۷ نفر و حجم نمونه نیز براساس فرمول کوکران برابر ۳۶۹ نفر محاسبه شده است. در تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌های پرسشنامه‌ای از نرم‌افزار SPSS و آزمون تحلیل عاملی تأییدی و آزمون فریدمن کمک گرفته شد. نتایج بررسی میزان رضایت شهروندان از کیفیت زندگی در منطقه هشت کلانشهر شیراز نشان داد در بیشتر شاخص‌های مورد بررسی میانگین رضایتمندی ساکنین کمتر از میانگین متوسط (۳٫۵) می‌باشد. محاسبه بار عاملی متغیرهای و شاخص‌های تحقیق با کمک روش دلفی و نرم‌افزار SPSS نیز نشان داد؛ پنج عامل کالبدی، اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و بصری دارای بار عاملی بر روی کیفیت محیط می‌باشند. بارهای عامل محاسبه شده برای بیشتر عامل‌های فوق بیشتر از ۶ محاسبه شده که نشان دهنده بالا بودن بار عاملی این شاخص‌ها در سنجش کیفیت محیطی بافت قدیم شیراز می‌باشند.

واژگان کلیدی: کیفیت محیطی، بافت تاریخی، شیراز.

۱. مقاله حاضر برگرفته از رساله دکتری با عنوان "تبیین راهبردهای مؤثر بر ارتقاء کیفیت محیطی بافت های تاریخی با تأکید بر شهرسازی تاکتیکیال (نمونه موردی : بافت تاریخی شهر شیراز)" در دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز می باشد.

۲. نویسنده مسئول : rezaeimohammadreza20@yahoo.com ، ۰۹۱۷۷۲۹۴۰۹۴

مقدمه:

یکی از جنبه های حائز اهمیت در شهرها که هم علت و هم معلول بسیاری از معضلات شهری است، بافت فرسوده دارای ارزش میراث فرهنگی (تاریخی) می باشد. ماهیت بافت تاریخی، هرگونه بی توجهی به آن را از جهات مختلف بی اعتبار می کند؛ زیرا هم از لحاظ فرهنگی، خاستگاه شهر امروزی و یادگاری از فرهنگ و تاریخ پیشین است، از لحاظ اجتماعی چه در صورت متروک شدن و چه کاربری های نامتناسب، بخشی از جامعه و ضامن زندگی انسان ها است، از لحاظ کالبدی با وجود همه فرسودگی هنوز دارای ارزش معماری و شهرسازی بی نظیری است (پوراحمد و زراعی، ۱۳۹۴، اکبری و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۴). در هر صورت آنچه در بهبود وضعیت تأثیرگذار است، شیوه برخورد صحیح با مسئله است. کیفیت از مفاهیم محوری دانش و حرفه شهرسازی بوده و طبیعتاً از اهمیت نظری و عملی فراوانی برخوردار است. گذشته از اهمیت نظریه به واسطه بحران کیفیت که در حال حاضر بیشتر محیط های شهری ایران با آن مواجه اند، نیاز به بررسی کیفیت در بافت های تاریخی به منظور شناسایی فضاهای مطلوب و نامطلوب، کاملاً مشهود است (علی پور و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۴). لذا، توجه به کیفیت بافت های تاریخی شهرها یکی از اساسی ترین راهکارهای بررسی و شناسایی فضاهای مطوب یا فرسوده است که در آن بافت شهری مورد ارزیابی قرار می گیرد تا حوزه فرسوده شناسایی و مورد رسیدگی قرار گیرد. توجه به کیفیت در محیط شهری ابتدا از بررسی کیفیت مسکن و رضایت از محیط مسکونی شروع شده و به تدریج به مقیاس های وسیع تر در سطح محلات، مناطق شهری و نهایتاً کشور کشیده شده است (رفیعیان و همکاران، ۱۳۸۹). در حقیقت کیفیت محیط شهری یک مفهوم چند بعدی است که به عنوان یکی از ابعاد کیفیت زندگی می تواند تأثیرات همه جانبه ای در زندگی شهروندان داشته باشد و با مفاهیمی همچون کیفیت مکان، ادراک میزان رضایت و ناراضایتی ساکنین از محیط های سکونتی و غیر اشتراکاتی داشته باشد و در بسیاری از موارد به عنوان معانی مشابه قلمداد می شود (خدایی و پور خیری، ۱۳۸۸ به نقل از زمانی و مصطفایی، ۱۳۹۷: ۳). کیفیت محیط شهری به دلیل پیچیده بودن ذاتی شهرها، حاصل ترکیبی بغرنج از عناصر کالبدی شهر، فعالیت های شهری و عناصر محیط طبیعی است. کیفیت محیط یکی از مفاهیم محوری دانش طراحی و برنامه ریزی شهری می باشد. بنابراین دستیابی ساکنان شهری به کیفیت محیط زندگی مناسب و پایدار و به تبع آن ارزش های انسانی و رشد و تعالی بشریت از مهم ترین اهداف برنامه ریزی و توسعه پایدار تلقی می گردد. به بیان دیگر، مسئله و یا به عبارت دقیق تر بحران کیفیت در شرایط کنونی یکی از چالش های عمده شهرهای ما و در نتیجه یکی از دغدغه های اساسی تصمیم سازان، تصمیم گیران، مجریان و استفاده کنندگان محیط های شهری است. شهر شیراز به عنوان از شهرهای تاریخی و با هویت کشور و یکی از کلان شهرهای مهم کشور می باشد که طی چند سال اخیر دچار تغییرات و دگردیسی فراوانی شده است. شروع فرآیند دگردیسی شهر شیراز به مانند بسیاری دیگر از شهرهای تاریخی کشور، بعد از اولین دوره ی نوپردازی و هم زمان با دوره ی پهلوی اول، سبب ایجاد تغییرات ناگهانی در روند توسعه شهر شد. مرکزیت اجتماعی - اقتصادی زندگی شهری به قسمت های و لبه های خیابان های جدید حرکت کرد و بافت تاریخی شهر، با فرآیند از انتقالات سریع انسانی و فعالیتی روبرو شد. این برخورد سهولت محور، در کنار بی ارزش دانستن بافت کهن، موجب انهدام آن نیز شد (Mohammadi, 2003: 429). به مرور بافت کهن شیراز به ناحیه فرسوده تغییر نام داد و ساکنین اصیل بافت که اغلب از قشر متمکن و ثروتمند شهر نیز بودند، به مناطق بیلاقی و حاشیه ای شهر نقل مکان کردند. تنزل سیمای کالبدی در این بافت ها همراه با فقر دسترسی به استانداردهای زندگی منجر به کاهش سطح کیفیت زندگی در این محلات شده است و لذا مسأله مهمی که مطرح است این است که اصلی ترین مؤلفه های مؤثر بر ارتقاء کیفیت محیطی بافت تاریخی شهر شیراز کدامند؟

مبانی نظری:

کیفیت محیط و رویکردهای نظری مرتبط: «کیفیت محیط» را می توان یکی از مهم ترین دل مشغولی های دانش طراحی شهری دانست. این امر به گونه ای است که بسیاری از نظریه پردازان «ارتقای کیفیت محیط» را مهم ترین وظیفه فعالیت طراحی شهری می دانند (پاکزاد، ۱۳۹۳: ۷۷). در متون نظری برنامه ریزی و طراحی شهری، تعریف های متعددی از مفهوم کیفیت محیط وجود دارد. این برداشت های گوناگون، براساس زمینه فکری صاحب نظران یا نحوه انتخاب شاخص ها از سوی آن ها شکل گرفته اند. بنابراین فقدان تعریفی جامع، دقیق و مورد توافق صاحب نظران از مفهوم کیفیت محیط، یا نحوه انتخاب متفاوت شاخص ها از سوی آن ها در مبانی نظری طراحی شهری خودنمایی می کند. این امر می تواند در نتیجه ارتباط یا همپوشانی این مفهوم با مفاهیم مبهم و پیچیده دیگر همچون کیفیت زندگی، قابلیت زندگی و پایداری باشد (Van Kamp, 2003: 5-18). کیفیت محیط را می توان به عنوان بخشی اساسی از مفهوم گسترده تر «کیفیت زندگی» تعریف کرد؛ ترکیبی از کیفیت های پایه، مانند سلامت و ایمنی با جوانی چون آسایش و جدایت تعریف شود (RIVM, 2002: y Workshop, 2002). کیفیت محیط از برآیند کیفیت اجزای تشکیل دهنده یک ناحیه معین حاصل می شود. اما با این وجود بیشتر از جمع اجزای سازنده بر

ادراک کلی از یک مکان دلالت دارد (داداش پور و روشنی، ۱۳۹۱: ۷۷). به طور کلی کیفیت محیط شهری عبارت است از شرایط اجتماعی- فرهنگی و کالبدی محیط شهری که نشان دهنده‌ی میزان رضایت یا عدم رضایت شهروندان از آن محیط می‌باشد در واقع یک محیط با کیفیت بالا، حس رفاه و رضایتمندی را به جمعیتی که در آن ساکن‌اند به واسطه ویژگی‌هایی که ممکن است فیزیکی، اجتماعی یا نمادین باشند، منتقل می‌کند (Lansing and Marans & Van Van Poll, 1997: 17؛ بهرامی نژاد، ۱۳۸۲: ۴۴). با توجه به تعاریف صورت گرفته بالا می‌توان مفهوم کیفیت محیطی را در سه دسته کلی ۱- فرد محور، ۲- محیط محور و ۳- تعریف‌های مبتنی بر تعامل فرد با محیط؛ طبقه‌بندی نمود. تمامی رویکردهای نظری موجود در زمینه کیفیت محیط مسکونی و مفاهیم وابسته به آن همواره بر ویژگی دوگانه ذهنی و عینی این موضوع تأکید می‌کنند. هر یک از این ویژگی‌های دوگانه در مسیر زمان و در حوزه‌های مختلف پر رنگ‌تر و یا کم رنگ‌تر شده‌اند. رویکردهای مطرح در زمینه کیفیت محیط مسکونی در قالب جدول شماره ۱ جمع‌بندی و ارائه گردیده است.

جدول ۱- رویکردهای نظری در رابطه با کیفیت محیط سکونت

رویکرد نظری	ویژگی	مدل‌های مطرح	سال	با نوع الگو
بوم‌شناسی انسانی	ترکیب رویکردهای عینی و ذهنی، حوزه‌های فیزیکی، اقتصادی و اجتماعی	وین کامانگی	۱۹۹۷	با رویکرد پایداری و تعامل‌های فیزیکی، اقتصادی و اجتماعی
		شفر و همکاران	۲۰۰۰	توصیف تعامل‌های میان حوزه‌ها به صورت تجربی
		نیومن	۱۹۹۹	الگوی ساخت و ساز سکونتگاه‌های انسانی
کیفیت زندگی	ریشه در سلامت دارد	بالم	۱۹۷۴	سلامت به عنوان نتیجه‌ای از عوامل ژنتیک، طبیعت و کیفیت مراقبت بهداشتی، رفتار/سبک زندگی و کیفیت محیط فیزیکی و اجتماعی-فرهنگی تعریف شده
		ریام	۲۰۰۰	سنجش وجوه فضایی، فیزیکی و اجتماعی
		چونگ	۱۹۹۷	برپایه «زندگی خوب» با چهار نظریه اخلاقی: لذت جویی، نگرش جدلی، انسان‌گرایی و صورت‌گرایی
رضایتمندی	رضایتمندی در نتیجه فرآیندی از ارزشیابی، ادراک، ارزیابی و کنار آمدن (انطباق) رفتاری است. دو رویکرد اساسی وجود دارد: ۱-رضایتمندی به عنوان یک پیش‌بینی کننده رفتار ۲-رضایتمندی به عنوان معیاری از کیفیت محیط	مدل کمپلز	۱۹۷۶	رضایتمندی زندگی به عنوان مجموع رضایتمندی‌های در حوزه‌های محلی مختلف قلمداد شده است.
		مارانس و کوپر	۲۰۰۰	الگوی رضایتمندی مسکونی با تأکید بر ویژگی‌های فردی
		وانپل و کمپ	۱۹۹۷ ۲۰۰۱	ایجاد سازمان سلسله‌مراتبی از توسعه رضایتمندی مسکونی
		تحقیق و مشاوره ریگو	۲۰۰۱	درک کیفیت محیطی بیشتر از راه قضاوت درباره محیط است تا از راه ویژگی‌های عینی
تراکنشی	تعامل میان فرد و محیط و در واقع ترکیبی از شاخص‌های ذهنی و عینی	آیتکن و بیور کوکند	۱۹۸۸	تغییری در کل سیستم (فرد-محیط)
		آمریگو و آراگونس	۱۹۹۷	رویکرد تراکنشی به رضایتمندی مسکونی با ایجاد تمایزی میان ویژگی‌های فردی و ویژگی‌های عینی
		بونایوتو و همکاران	۱۹۹۹	الگوی ساختاری را با هدف شرح تعلق خاطر محلی
برنامه ریزی شهری (طراحی کالبدی)	مفهومی و در طول زمان متغیرند، فهرستی گسترده از معیارهای شکل فیزیکی همراه با توجه به کیفیت محیطی گذاشته شده	لنگ	۲۰۰۵	الگوی نیازهای اساسی
		کانتر	-	تبیین مولفه‌های کیفیت طراحی محیطی مسکونی شهری
		اپلیارد	-	طبقه‌بندی کیفیت طراحی محیط‌های مسکونی براساس پاسخ‌گویی به حالات ادراکی مختلف انسان

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۸ بر اساس تحقیقات (Vancamp et al, 2003)، (Adriaanse, 2007).

سیر تحول مؤلفه‌های کیفیت محیط شهری:

محققین براساس مناطق مورد مطالعه و شرایط زمانی مؤلفه های متفاوتی را برای بررسی کیفیت محیط ارائه کرده اند. جدول شماره دو سیر تحول مؤلفه های کیفیت محیط شهری را نشان می دهد.

جدول ۲- سیر تحول مؤلفه های کیفیت محیطی شهری

محقق	مؤلفه های کیفیت محیط
جین جیکوبز ^۱ (۱۹۶۱)	ملحوظ داشتن فعالیت های مناسب بیش از توجه به نظم بصری محیط، استفاده از کاربری مختلط چه به لحاظ نوع استفاده و چه از نظر حضور اینبه با سنین مختلف در یک ناحیه، توجه به عنصر خیابان، نفوذپذیر بودن بافت به مفهوم پیشنهاد اختلاط اجتماعی و انعطاف پذیر بودن فضاها.
اپلیارد و اوکاموتو ^۲ (۱۹۶۸)	صدا، نور، گرد و غبار، میکرو اقلیم، خلوت، فعالیت های ارزشمند و محیطها، شناسایی محلی، تعامل اجتماعی.
سالانسینگ و مارانس ^۳ (۱۹۶۹)	بازبودن، راحتی، جذابیت، نگهداری، صدا و ارتباط آن ها با ساکنین محله شان.
سانوف و ساوونی ^۴ (۱۹۷۲)	ایمنی آتش سوزی، امنیت پلیس، مدارس با کیفیت خوب، جمع آوری قانونمند زباله، امنیت منطقه برای بچه ها، همسایه های مهربان، فاصله ی مناسب پیاده رو تا کلیسا، مراکز نگهداری بچه، ایمنی در برابر خیابان، درختان نزدیک به خانه، فاصله مناسب از دوستا، فاصله مناسب از خویشاوندان پارکین جلوی خانه.
اپلیارد و لینتل ^۵ (۱۹۷۲)	بلایای ترافیکی (خطرات ترافیکی)، استرس، صدا و آلودگی، خلوت قلمرو خانه، همسایگی و ملاقات، شناسایی و دل بستگی.
کارب و همکاران ^۶ (۱۹۷۶)	صدا، زیبایی، همسایه ها، ایمنی، تحرک، آزار و اذیت.
کوبین لیتچ (۱۹۸۱)	سرزندگی، معنی (حس)، سازگاری، دسترسی، کنترل و نظارت و همچنین دو معیار اصلی کارایی و عدالت.
پرفسور دو هول ^۷ (۱۹۸۴)	بالا بودن سطح بهداشت براساس شاخص قابل قبول بهداشتی، وجود خدمات بهداشتی مفید و قابل دسترس برای گلیه ساکنان؛ بالا بودن کیفیت کالبدی محیط و مسکن، وجود اکوسیستم های سالم، وجود محلات فعال و معنی دار، رفع نیازهای اولیه شهروند، وجود روابط اجتماعی در خد معقول، وجود اقتصاد متنوع و خودکفا، تنوع فعالیت های فرهنگی، الگوی شهرسازی متناسب عوامل ۹ گانه ی
بتنلی و همکاران ^۸	نفوذپذیری، تنوع، خوانایی، انعطاف پذیری، سازگاری بصری، غنا، قابلیت شخصی سازی، همچنین در سال ۱۹۹۰ سه معیار کارایی از نظر مصرف انرژی، پاکیزگی حمایت و پشتیبانی از حیات وحش به آن اضافه کردند تا کاستی های معیارهای قبلی را بپوشاند.
آلن جیکوبز و داندل اپلیارد ^۹ (۱۹۸۷)	سرزندگی، هویت و کنترل، دسترسی به فرصت ها، تخیل و شادی، اصلت و معنا، زندگی اجتماعی و همگانی، خوداتکایی شهری، محیطی برای همه.
مایکل ساوث ورت ^{۱۰} (۱۹۸۹)	ساختار خوانایی، فرم، حس مکان، هویت، دیدها و مناظر، مقیاس انسانی و پیاده.
روماناسیدیکوی و همکاران ^{۱۱} (۲۰۰۳)	آلودگی آب، آلودگی هوا، صدا، زباله، شلوکی و ترافیک.

منبع: (حاجی نژاد و همکاران، ۱۳۸۹: ۷۱).

پیشینه پژوهش:

همانگونه که اشاره شد موضوع کیفیت محیط به ویژه در بافت های تاریخی از اهمیت بالایی برخوردار است. در این راستا برخی از مهم ترین پژوهش های صورت گرفته مرتبط با این موضوع در قالب جدول شماره یک ارائه گردیده است.

¹ Jane Jacobs

² Appleiand and Okamoto

³ Sanof Wassawi

⁴ Appleyard and Lintel

⁵ Karp et al

⁶ Kevin Lynch

⁷ Professor Dahl

⁸ Bentley et al

⁹ Alan Jacobs and Donald Appleyard

¹⁰ Michael South Worth

¹¹ Romanasidikoy et al

جدول ۳- پیشینه تحقیق

نویسنده/نویسندگان	عنوان	یافته‌ها
محمدی و تفکری (۱۳۹۴)	سنجش شاخص‌های کیفیت محیط در بافت فرسوده؛ نمونه موردی امام زاده یحیی (مقاله)	در این مطالعه شاخص‌های کیفیت محیطی شامل حس تعلق به مکان، حس شهری بودن محله، ویژگی‌های کارکردی، ویژگی‌های کالبدی و ویژگی‌های محتوایی بان نموده و سنجه-های تعریف شده برای هر یک از شاخص‌ها، وضعیت کیفی آن‌ها در میان ساکنین مورد ارزیابی قرار داده‌اند.
پوراحمد و زارعی (۱۳۹۴)	سنجش کیفیت در قلمرو بافت فرسوده شهری مطالعه موردی منطقه ۹ شهر تهران،	معیار رضایتمندی از کیفیت زندگی شهری از دیدگاه ساکنین را مبنای سنجش کیفیت زندگی قرار داده‌اند و بر این اساس چهار مولفه زیست محیطی، اقتصادی، کالبدی و اجتماعی را به عنوان مولفه‌های اصلی در ارزیابی در نظر گرفته‌اند و شاخص‌های هر کدام و تاثیر هر یک بر رضایتمندی از کیفیت زندگی را بررسی کرده‌اند.
زیویار و دهمکاران (۱۳۹۳)	بررسی کیفیت زندگی در محیط سکونت فرسوده در محله قیام منطقه ۱۲ تهران (مقاله)	شاخص‌های رضایتمندی از کیفیت زندگی را در سه حوزه محیطی جغرافیایی، محیطی اقتصادی و محیط اجتماعی مورد بررسی قرار داده و مجموعه متغیرهای به دست آمده در هر سه شاخص را در دسته‌بندی ششگانه از ابعاد زیربنایی کیفیت زندگی محله قیام، شامل بهداشت محیط، زیبایی شناسی محیط، توزیع خدمات عمومی، رفات اقتصاد، همبستگی اجتماعی و هرسندی، قرار داده‌اند.
خادمی جوکار و سرهنگی (۱۳۹۲)	ارزیابی کیفیت زندگی شهری در بافت فرسوده شهر امل (مقاله)	در این تحقیق به کمک مولفه‌های تعریف شده جهت سنجش کیفیت زندگی شامل کیفیت اجتماعی (سلامت اجتماعی)، کیفیت محیطی (کالبدی) و اقتصادی، وضعیت کیفیت زندگی و نقاط ضعف و قوت هر یک از مولفه‌ها را ارزیابی نموده‌اند. معرف‌های کیفیت محیطی در این پژوهش حمل و نقل عمومی، دسترسی به محله در مواضع ضروری، فضای سبز و پارک محله، زیبایی بصری، ساختمان‌ها، دسترسی به مرکز شهر، وضعیت معابر و پیاده روها، نظافت عمومی محله، محل پارک اتومبیل در محله و نحوه دفع آب‌های سطحی در محله را شامل می‌شود.
نوروزی (۱۳۹۱)	ارزیابی شاخص‌های ذهنی کیفیت محیط (رضایتمندی) در بافت‌های فرسوده شهری؛ مطالعه محله آبکوه مشهد (پایان‌نامه)	در این تحقیق شاخص‌هایی جهت سنجش با نگاه ذهنی به کیفیت محیط شهری که محصول ادراک فردی و رضایت شهروندان از محیط زندگی خود می‌باشد در شش دسه شامل رضایت از واحد مسکونی، رضایت از امنیت محیط، رضایت از دسترسی به خدمات عمومی، رضایت از بهداشت محیطی، رضایت از حمل و نقل و ارتباطات و نهایتاً سرزندگی ساکنین ارائه کرده است.
علی‌پور و همکاران (۱۳۹۱)	شاخص‌های کیفیت محیطی در شناسایی اولویت‌های مداخله در بافت فرسوده بندر لنگه (مقاله)	کیفیت‌های محیطی را یکی از شاخصه‌های تاثیرگذار در شناسایی بافت فرسوده و مداخله در آن معرفی نموده و براساس تعاریف موجود، کیفیت‌های محیطی را در برگیرنده کیفیت‌های عملکردی، تجربی، زیبایی شناختی و زیست محیطی در نظر گرفته‌اند.
عباس زادگان و روستا (۱۳۸۸)	ارتقای کیفیت فضاهای شهری در فرآیند بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده با نمونه موردی محله صابونیزخانه تهران	استدلال می‌کنند که تنزل کیفیت فضاهای شهری، از مصادیق فرسودگی به شمار می‌رود و در مقابل، بدون توجه به ارتقا کیفی این فضا نمی‌توان فرآیند بهسازی و نوسازی بافت فرسوده را کامل و موفق پنداشت. شاخص کیفی مورد ارزیابی این پژوهش عبارتند از: نفوذپذیری، تنوع، ایمنی و امنیت، انعطاف‌پذیری، سرزندگی، حس تعلق مکانی و خوانایی

منبع: مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۸.

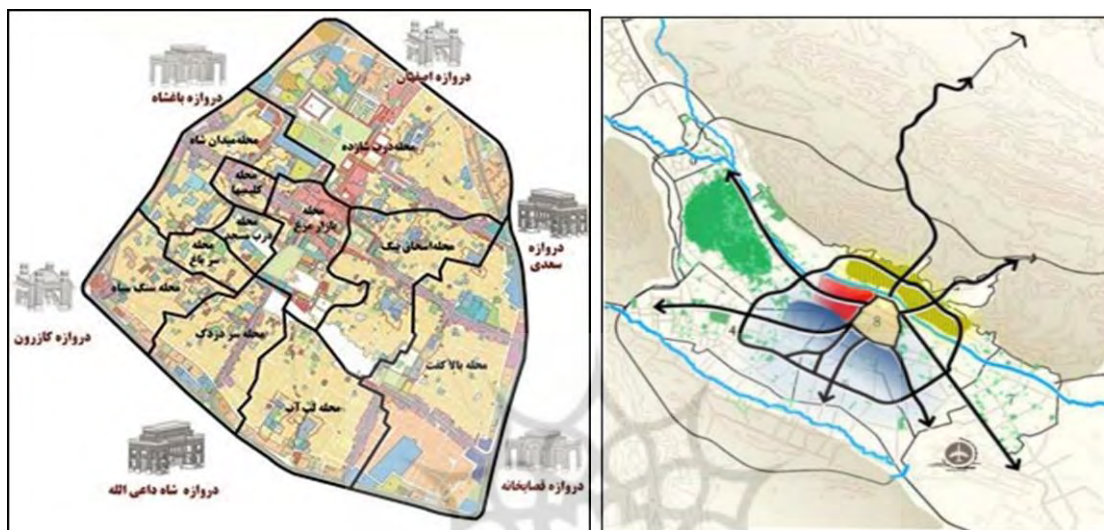
روش‌شناسی تحقیق:

این تحقیق، پژوهشی توصیفی-تحلیلی و از شاخه مورد پژوهی می‌باشد. توصیفی است؛ چرا که شامل مجموعه روش‌هایی است که هدف آن‌ها توصیف کردن شرایط یا پدیده‌های مورد بررسی است (سرمد و همکاران، ۱۳۹۸: ۸۲). و از آن جهت تحلیلی می‌باشد که به بررسی، تحلیل و امتیاز دهی به شاخص‌های کیفیت محیط اقدام شده است. جامعه‌ی آماری ساکنین منطقه هشت شهر شیراز می‌باشد. حجم جامعه‌ی آماری تحقیق بر اساس آخرین دوره سرشماری عمومی نفوس و مسکن برابر ۹۷۶۷ می‌باشد. حجم نمونه نیز براساس فرمول کوکران برابر ۳۶۹ نفر محاسبه شد که با روش نمونه‌گیری تصادفی پرسشنامه محقق ساخته در بین افراد جامعه‌ی آماری توزیع و جمع‌آوری شد. پرسشنامه تحقیق براساس طیف لیکرت ۷ گزینه‌ای طراحی شده و روایی آن توسط خبرگان حوزه مطالعاتی مورد تأیید قرار گرفت. پایایی آن نیز براساس ضریب آلفای کرونباخ برابر ۰,۷۸۱، محاسبه شد که نشان دهنده پایایی خوب پرسشنامه می‌باشد. در تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌های پرسشنامه‌ای از نرم‌افزار SPSS استفاده شد. علاوه بر آن میانگین و انحراف معیار تمامی شاخص‌های در محیط این نرم افزار

SPSS؛ به کمک آزمون تحلیل عاملی تأییدی نسبت به محاسبه بار عاملی هر یک از شاخص‌ها و متغیرهای تحقیق اقدام شد. برای رتبه‌بندی میزان اهمیت هر یک از متغیرهای تحقیق از آزمون رتبه‌ای فریدمن نیز بهره گرفته شد.

معرفی بافت تاریخی شهر شیراز:

منطقه تاریخی شهر شیراز با وسعتی معادل ۳۶۰ هکتار، اکنون مرکز اصلی شیراز محسوب می‌شود. که در طی یک فرآیند تدریجی ۱۳۰۰ ساله از دوازه محله تشکیل یافته است. این منطقه ۲٫۵ درصد از کل شهر را شامل می‌شود و دارای نقش ساختاری فعالیتی و خدماتی است و کاربری‌های شاخصی مانند شهرداری، دادگستری، بازار و شعب مرکزی بانک‌ها و.. در آن استقرار دارند (شهاب‌زاده، ۱۳۹۵: ۷۱). تصویر ۱ موقعیت منطقه هشت در محدوده کالبدی شهر شیراز و تصویر ۲ محدوده محلات بافت قدیم شیراز را نشان می‌دهد.

تصویر ۱- موقعیت منطقه هشت در محدوده شهر شیراز

تصویر ۲- محله بندی عرفی منطقه هشت شهر شیراز

منبع (طرح تفصیلی شهر شیراز، ۱۳۸۹) منبع (اداره میراث فرهنگی استان فارس، ۱۳۹۷)

منطقه تاریخی فرهنگی شهر شیراز هم به لحاظ میراث فرهنگی و یادمان‌های جمعی و تاریخی موجود در آن که نقشی هویت بخش به شهر می‌دهد و هم به لحاظ تجاری، گردشگری آن نقش بسزایی در شهر شیراز دارد. با وجود این جریان زندگی موجود در آن طی دهه‌های اخیر همراه با تنزل ارزش‌های سکونتی مواجه بوده و بخش وسیعی از این منطقه در حال حاضر ماوای تهیدستان شهری و اقشار مهاجر جویای کار است که عمدتاً در بخش‌های کم مهارت وابسته به اقتصاد تجاری بازار مشغول به فعالیت‌اند و به دنبال مسکن ارزان موجود در بافت فرسوده و بی رونق به این منطقه کشیده می‌شوند. وجود بازار و محوریت تجاری-گردشگری منطقه تاریخی- فرهنگی که توأم با تمرکز فعالیت‌های کار و به زبان سکونت صورت یافته از یک طرف و سرریز جمعیت جویای کار، فرسوده شدن بافت، مهاجرت افراد اصیل منطقه به بیرون در کنار مسائل متعددی که در مجموع باعث کاهش ارزش سکونتی این منطقه بوده باعث شده تا در مقایسه با سایر مناطق شهر شاهد سکونتی بسیار ناپایدار با کیفیت پایین و بافت اجتماعی ناهمگون و نامنسجم باشیم. بنابراین شناسایی مولفه‌های کیفیت محیطی در بافت فرسوده شهر شیراز و سعی در حذف جنبه‌های منفی و تقویت جنبه‌های مثبت می‌تواند تاثیر انکار ناپذیری در توسعه این بافت داشته باشد.

بحث و یافته‌های تحقیق:

سنجش میزان رضایتمندی از کیفیت زندگی:

برای سنجش میزان رضایتمندی ساکنین محله از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. این پرسشنامه براساس طیف ۷ تایی لیکرت طراحی و بصورت تصادفی در میان افراد جامعه‌ی آماری تحقیق توزیع و جمع آوری و سپس در محیط نرم‌افزار SPSS وارد شد. برای اندازه‌گیری میزان رضایتمندی ساکنین از شاخص‌های کیفیت محیط از میانگین محاسبه شده برای هر یک از شاخص‌ها استفاده شد. همانگونه که از نتایج جدول شماره یک نیز مشخص است از بین شاخص‌های مورد بررسی شاخص دسترسی به خدمات تجاری با اختصاص میانگین ۴٫۵ رتبه اول را به خود اختصاص داده است. نزدیکی به بازار و کیل، راسته‌ها و مجتمع‌های تجاری از دلایل اصلی اختصاص رتبه

اول به این شاخص به شمار می‌آید. دسترسی به خدمات اداری نیز با میانگین ۳٫۷۱ و بالا بودن از میانگین متوسط (۳٫۵) در رتبه دوم شاخص‌ها قرار گرفته است. به شاخص دسترسی نیز با میانگین ۳٫۷ در رتبه سوم قرار دارد. از بین شاخص‌های مورد بررسی شاخص پس انداز در محیط اقتصادی با میانگین ۱٫۶ در رتبه آخر (۲۲ ام) قرار دارد. در مجموع در ارتباط با میزان رضایتمندی ساکنین منطقه ۸ شهرداری شیراز در ارتباط با متغیرها و شاخص‌های مورد بررسی می‌توان گفت میزان رضایتمندی آنان به غیز از چهار مؤلفه ۱-دسترسی به خدمات اداری، ۲- دسترسی به خدمات تجاری، ۳- دسترسی به شبکه ارتباطی، ۴- نظافت معابر و ۵- جمع آوری فاضلات و آب‌های سطحی که دارای میانگین بالای ۳٫۵ می‌باشد. کلاً در سطح متوسط به پایین قرار دارد.

جدول ۴- میانگین شاخص‌های رضایتمندی از کیفیت زندگی در محدوده بافت قدیم شیراز (منطقه ۸)

میانگین کلی	رتبه	انحراف معیار	میانگین	شاخص	محیط (متغیر)
۲٫۸۶	۲۰	۲٫۶۴	۱٫۹	نفوذپذیر بودن بافت	کالبدی-محیطی
	۱۵	۲٫۲۹	۲٫۱	کیفیت ساختمان‌ها	
	۸	۲٫۱۱	۲٫۹	وضعیت پوشش سطوح کوچه‌ها و خیابان‌ها	
	۱۳	۲٫۱۹	۲٫۳	دفع فاضلاب	
	۵	۲٫۸۱	۳٫۳	جابه جایی و حمل و نقل	
	۱۵	۲٫۱۴	۲٫۱	چشم انداز بصری محله	
	۵	۲٫۸۷	۳٫۳	وضعیت نورپردازی محله در شب	
	۱۴	۲٫۲۴	۲٫۲	دسترسی به واحدهای آموزشی	
	۶	۲٫۹۸	۳٫۲	دسترسی به واحدهای درمانی	
	۱۰	۲٫۴۱	۲٫۷۵	دسترسی به فضای سبز	
	۲	۳٫۲۱	۳٫۷۱	دسترسی به خدمات اداری	
	۱	۳٫۱	۴٫۵	دسترسی به خدمات تجاری	
	۱۵	۲٫۲۱	۲٫۱	دسترسی به فضاهای پارکینگ	
۳٫۱۵	۳	۲٫۸۹	۳٫۷	دسترسی به شبکه ارتباطی	زیست محیطی
	۷	۲٫۹۵	۳٫۱	نظافت معابر	
	۴	۳٫۱۱	۳٫۵	جمع آوری فاضلات و آب‌های سطحی	
	۷	۲٫۹۱	۳٫۱	امکان پیاده روی و دوچرخه سواری	
۲٫۰۹	۸	۲٫۳۹	۲٫۹	جمع آوری زباله	اقتصادی
	۱۷	۲٫۷۴	۲٫۰۹	وضعیت اشتغال	
	۲۲	۲٫۵۷	۱٫۶	دسترسی به فرصت‌های اشتغال	
	۲۱	۲٫۹۹	۱٫۸	هزینه زندگی	
۲٫۳۴	۲۳	۲٫۷۴	۱٫۵	پس انداز	بصری(سیما و منظر)
	۹	۲٫۲۱	۲٫۷	فضاها و بناهای نازیبا و متراکم	
	۱۲	۲٫۸۷	۲٫۴	روشنایی و خط آسفالته	
	۱۱	۲٫۴۴	۲٫۶	نمای ابنیه	
	۱۸	۲٫۷۱	۱٫۹۹	مبلمان شهری	
۲٫۴۲	۱۶	۲٫۴۵	۲٫۰۱	رنگ تابلوها و نمادها	اجتماعی-فرهنگی
	۷	۲٫۴۱	۳٫۱	روابط اجتماعی در محله	
	۱۲	۲٫۷۴	۲٫۴	فضاهای مکتب و تجمع در محله	
	۱۶	۲٫۸۹	۲٫۰۱	آرامش خاطر	
	۱۲	۲٫۲۷	۲٫۴	اعتماد به همسایه	
	۸	۲٫۲۱	۲٫۹	مشارکت	
	۹	۲٫۳۷	۲٫۷	امید به زندگی	
	۱۹	۳٫۱۴	۱٫۹۲	حس تعلق	
۱۸	۲٫۲۷	۱٫۹۹	سرزندگی و شادکامی		

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷.

شناسایی بار عاملی شاخص های کیفیت محیط:

در بررسی شاخص های کیفیت محیط در بافت قدیم شهر شیراز؛ شاخص های رضایتمند از کیفیت محیطی بافت قدیم را می توان در چارچوب تحلیل عاملی تأییدی استخراج نمود. در این راستا ۳۵ شاخص بررسی کیفیت محیط با استفاده از روش دلفی در یک رفت و برگشت سه دوره ای به منظور است تبیین عوامل کلیدی مؤثر در تبیین کیفیت محیط بررسی گردید. جامعه آماری تحقیق ۱۵ نفر از اساتید و صاحب نظران دانشگاهی می باشند. در این بررسی مقدار KMO برابر با ۰,۷۴۳ و آزمون بارتلوت دارای سطح معناداری ۰,۰۰۰ است. که این مقادیر نشان دهنده مناسب بودن داده ها برای تحلیل عاملی است. تاباچنیک و فیدل بیان کرده اند که شاخص های با بار عاملی بزرگ تر از ۰,۳۲ باید مورد توجه قرار گیرند. در مطالعات کومری و لی دامنه ای از ارزش ها را برای تفسیر شدت روابط بین متغیرها و عامل ها پیشنهاد کرده اند. آن ها بیان کرده اند که بارهای عاملی ۰,۷۱ و بالاتر عالی، ۰,۷۱ تا ۰,۶۳ خوب، ۰,۶۳ تا ۰,۵۵ خوب، ۰,۵۵ تا ۰,۴۵ نسبتاً خوب و ۰,۴۵ تا ۰,۳۳ ضعیف است (گلین شریف دینی، ۱۳۸۹). مجموع شاخص های استخراج شده از ۳۵ متغیر برابر پنج عامل می باشد که بر مبنای مقدار ویژه و اسکری پلات تعیین شده است. بر اساس جدول شماره ۵ این عوامل در مجموع مقدار ۸۶,۲۷۲ درصد از کل واریانس را تبیین کرده و نشان دهنده میزان قدرت این عوامل در تحلیل موضوع مدنظر است.

مجموع عوامل استخراج شده از ۳۵ شاخص برابر پنج عامل است که بر مبنای مقدار ویژه و نمودار سنگ ریزه تعیین شده اند و با توجه به نام گذاری در مرحله سنجش میزان رضایتمند با عنوان ۱- محیط کالبدی، ۲- محیط زیست، ۳- محیط اقتصادی، ۴- محیط بصری، ۵- محیط اجتماعی-فرهنگی مشخص گردیده اند. براساس نتایج محاسبه تحلیل عاملی (جدول شماره ۵) می توان سنجش و بررسی کیفیت محیط در بافت قدیم شهر شیراز (منطقه ۸) را به ترتیب زیر بیان نمود:

عامل نخست: این عامل از آنجایی که بیشترین بارهای را بر روی شاخص های مربوط به نفوذپذیری، کیفیت دسترسی و وضعیت و پوشش سطح کوچه ها و وضعیت بهداشتی دفع فاضلاب نشان می دهد تحت عنوان عامل محیط کالبدی-فضایی؛ نام گذاری شده و دارای مقدار ویژه ای برابر ۵,۱۲۳ و درصد واریانس معادل ۱۲,۲۲۲ می باشد.

عامل دوم: این عامل بیشتر بارها را بر نظافت معابر، جمع آوری آب هاس سطحی و جمع آوری زباله نشان می دهد و با عنوان عامل محیط زیستی، نام گذاری شده و دارای مقدار ویژه ای برابر ۴,۷۲ و درصد واریانس ۹,۸۷۲ می باشد.

عامل سوم: در این عامل بیشتر بارهای عاملی بر وضعیت اشتغال، دسترسی به فرصت های اشتغال، هزینه زندگی و پس انداز می باشد و با عنوان عامل اقتصادی نام گذاری شده است.

عامل چهارم: در این عامل بیشتر بارها بر روشنایی و آسفالت معابر، نمای ابنیه، رنگ تابلوها و میلمان شهری وارد است و به همین دلیل با عنوان عامل بصری نام گذاری شده است. مقدار ویژه ای این عامل برابر ۴,۱۲۴ و درصد واریانس آن نیز ۷,۶۴ می باشد.

عامل پنجم: در این عامل بیشترین بارهای عاملی در این عامل بر روابط اجتماعی در محله، آرامش خاطر، اعتماد به همسایه و مشارکت می باشد و به همین دلیل با عنوان عامل اجتماعی-فرهنگی نام گذاری شده است. مقدار ویژه این عامل برابر ۳,۴۲ و درصد واریانس آن نیز برابر ۷,۱۴۳ می باشد.

جدول ۵- عوامل استخراج شده و مقادیر بار عامل متغیرهای مشاهده شده در عوامل پنجگانه کیفیت زندگی

شاخص	عامل اول (محیط کالبدی)	عامل دوم (محیط زیست)	عامل سوم (محیط اقتصادی)	عامل چهارم (محیط بصری)	عامل پنجم (اجتماعی-فرهنگی)
نفوذپذیر بودن بافت	۰,۷۴۲	-	-	-	-
کیفیت ساختمان‌ها	۰,۷۹۹	-	-	-	-
وضعیت پوشش سطوح کوچه‌ها و خیابان‌ها	۰,۷۰۲	-	-	-	-
دفع بهداشت فاصلاب	۰,۷۷۲	-	-	-	-
جابه جایی و حمل و نقل	۰,۶۹۹	-	-	-	-
چشم انداز بصری محله	۷,۳۷	-	-	-	-
وضعیت نورپردازی محله در شب	۰,۷۶۱	-	-	-	-
دسترسی به واحدهای آموزشی	۰,۷۰۱	-	-	-	-
دسترسی به واحدهای درمانی	۰,۷۵۱	-	-	-	-
دسترسی به فضای سبز	۰,۸۱۲	-	-	-	-
دسترسی به خدمات اداری	۰,۶۹۹	-	-	-	-
دسترسی به خدمات تجاری	۰,۶۷۷	-	-	-	-
دسترسی به فضاهای پارکینگ	۰,۶۵۷	-	-	-	-
دسترسی به شبکه ارتباطی	۰,۶۱۲	-	-	-	-
نظافت معابر	-	۰,۶۴۲	-	-	-
جمع آوری فاصلات و آب‌های سطحی	-	۰,۷۱۱	-	-	-
امکان پیاده روی و دوچرخه سواری	-	۰,۵۲۱	-	-	-
جمع آوری زباله	-	۰,۶۷۵	-	-	-
وضعیت اشتغال	-	-	۰,۷۹۴	-	-
دسترسی به فرصت‌های اشتغال	-	-	۰,۷۵۵	-	-
هزینه زندگی	-	-	۰,۷۳۷	-	-
پس انداز	-	-	۰,۷۷۷	-	-
فضاها و بناهای نازیب و متراکم	-	-	-	۰,۶۵۱	-
روشنایی و خط آسفالت	-	-	-	۰,۷۰۲	-
نمای ابنیه	-	-	-	۰,۶۷۷	-
مبلمان شهری	-	-	-	۰,۶۵۲	-
رنگ تابلوها و نمادها	-	-	-	۰,۶۷۱	-
روابط اجتماعی در محله	-	-	-	-	۰,۷۰۹
فضاهای مکث و تجمع در محله	-	-	-	-	۰,۵۸۹
آرامش خاطر	-	-	-	-	۰,۷۷۹
اعتماد به همسایه	-	-	-	-	۰,۷۳۲
مشارکت	-	-	-	-	۰,۷۰۶
امید به زندگی	-	-	-	-	۰,۶۲۷
حس تعلق	-	-	-	-	۰,۵۹۱
سرزندگی و شادکامی	-	-	-	-	۰,۶۸۲
مقدار ویژه	۵,۱۲۳	۴,۷۱۲	۸,۳۲۴	۴,۱۲۴	۳,۴۲
درصد واریانس	۱۲,۲۲۲	۹,۸۷۳	۲۶,۹۰۷	۷,۶۶۴	۷,۱۴۳
مجموع واریانس تبیین شده	۸۶,۲۷۲				

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷.

نتایج آزمون فریدمن :

در این بخش از تحقیق اقدام به رتبه بندی متغیرهای تحقیق پرداخته شد. نتایج این آزمون نشان داد مؤلفه های اقتصادی با میانگین ۵,۲۴ رتبه اول را به خود اختصاص داده است. متغیرهای کالبدی، اجتماعی، زیست محیطی و بصری نیز به ترتیب با احتساب میانگین ها ۴,۵۹، ۴,۶۸، ۳,۷۸ و ۳,۲۱ در رتبه های دوم تا پنجم قرار دارند.

جدول ۶- نتایج آزمون فریدمن برای رتبه بندی نقش متغیرهای تحقیق

رتبه	میانگین رتبه ای	متغیرها	ردیف
۲	۴,۵۹	کالبدی	۱
۱	۵,۲۴	اقتصادی	۲
۳	۴,۶۸	اجتماعی	۳
۴	۳,۷۸	زیست محیطی	۴
۵	۳,۲۱	بصری	۵

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۷.

جدول ۷- ضریب کای اسکوئر محاسبه شده برای آزمون فریدمن

تعداد	۳۶۹
ضریب کای اسکوئر	۲۱۳,۴۳۶
درجه آزادی	۴
سطح معناداری	۰,۰۰۰

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۷.

نتیجه گیری و ارائه پیشنهادها:

امروزه اهمیت محیط های مسکونی به عنوان سکونتگاه های اصلی مردم، روز به روز ابزار مهمی برای توسعه انواع شاخص های زندگی نظیر سلامت، خانواده، کار یا فراغت و ... فراهم می آورد. دوم اینکه جمعیت زیادی در نواحی به شدت شهر نشین شده زندگی می کنند و یا در آینده ای نزدیک زندگی خواهند کرد که می بایست به کیفیت محیط آن ها توجه ویژه ای شود. بافت های کهن و تاریخی شهرها که زمانی از جمله بافت های پررونق و با کیفیت بالای زیست بوده اند امروز با گذر زمان و عدم رسیدگی مناسب مواجه شده و این موضوع سبب گردیده تا کیفیت زندگی در این بافت ها به نازل ترین میزان خود طی چند سال اخیر کاهش یابد. بنابراین شناسایی مؤلفه های مؤثر بر ارتقاء سطح کیفیت محیطی این بافت ها از ارزش بسزایی برخوردار است. با درک این اهمیت تحقیق حاضر به بررسی و تبیین مؤلفه های مؤثر بر کیفیت محیطی در محدوده بافت کهن شهر شیراز که امروز منطبق بر منطقه هشت این شهر می باشد، پرداخته شد. نتایج بررسی نشان داد متغیرها و شاخص های مختلفی بر ارتقاء سطح کیفی محیط مؤثر و تاثیر گذارند از بین متغیرهای فوق متغیرهای کالبدی، اقتصادی، اجتماعی، بصری و زیست محیطی و ۳۵ شاخص زیر مجموعه آن ها جهت سنجش در محدوده کالبدی منطقه هشت شهرداری شیراز مورد انتخاب شد. در ابتدا به بررسی میزان رضایت شهروندان از کیفیت زندگی در این بافت با توجه به مؤلفه ها و شاخص های فوق پرداخته شد؛ نتایج این بررسی نشان در بیشتر شاخص های مورد بررسی میانگین رضایتمندی ساکنین کمتر از میانگین متوسط (۳,۵) می باشد. به عبارتی رضایتمندی ساکنین کیفیت محیطی این بافت در سطح پایین تر از متوسط قرار دارد. در مرحله دوم با کمک نظرات کارشناسان و خبرگان مرتبط با حوزه تحقیق بار عاملی هر یک از شاخص های محاسبه و مشخص شد پنج عامل کالبدی، اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و بصری دارای بار عاملی بر روی کیفیت محیط می باشند. بارهای عامل محاسبه شده برای بیشتر عامل های فوق بیشتر از ۶ محاسبه شده که نشان دهنده بالا بودن بار عاملی داین شاخص ها در سنجش کیفیت محیطی بافت فرسوده می باشد. نتایج آزمون فریدمن نیز نشان داد متغیرهای اقتصادی با میانگین رتبه ای ۵,۲۴ رتبه اول را در سنجش کیفیت محیطی دارا می باشد پس از آن متغیرهای کالبدی، اجتماعی، زیست محیطی و بصری در رتبه های دوم تا پنجم قرار دارند. بنابراین سرمایه گذاری اقتصادی در این بافت ها و توانمندسازی اقتصادی ساکنین این بافت ها از اهمیت بسزایی برخوردار است. در یک نتیجه گیری کلی می توان ادعان داشت کیفیت محیط صرفاً مفهومی کمی و تکنیکی نبوده، بلکه با مفاهیم کیفی همچون کیفیت زندگی، فعالیت های اجتماعی، وابستگی های مکانی و ... در ارتباط است. مؤلفه های اثر گذار کیفیت در محیط های کالبدی، اجتماعی، اقتصادی، بصری و زیست محیطی نقش قابل ملاحظه ای در رضایتمندی شهروندان ایفا می نمایند. با توجه به مطالعات صورت گرفته و نتایج حاصل پیشنهاد می گردد:

- ارتقاء استانداردهای محیطی در حوزه های کالبدی، بصری و زیست محیطی نظیر: جمع آوری بهداشتی زباله، دفع مناسب فاضلاب، بهبود کیفیت روکش معابر و آسفالت خیابان های موجود در بافت فرسوده و ...

- در اولویت قرار دادن برنامه‌های اقتصادی شامل افزایش سرمایه‌گذاری در بافت، توانمندسازی اقتصادی ساکنین، ایجاد فرصت‌های اشتغال و ...
- ارتقاء کیفیت نمای ابنیه و شناسایی نماهای نابه‌هنجار و مخدوش و سعی در کاستن از ناهماهنگی‌های موجود در محیط بصری بافت.
- تدوین ضوابط و مقررات تشویقی ارتقاء کیفیت محیطی و ضوابط محدوده‌کننده برای فعالیت‌های مخرب زیست محیطی.
- رعایت رنگ، نما، مصالح و سبک معماری مناسب با شادابی و هویت بافت از طریق تدوین ضوابط مربوط به سیما و منظر در قالب ارتقاء سطح کیفی محیط بصری بافت.
- بهمسازی و تعریض بافت با هدف به حداکثر رساندن نفوذ پذیری بافت و ارتقاء سطح کیفی دسترسی‌ها با رعایت توجه به ابنیه تاریخی و رعایت حداقل تخریب‌ها.

منابع و ماخذ :

- اصغری زمانی، اکبر، مصطفایی، هیرش (۱۳۹۷). سنجش و پهنه‌بندی کیفیت محیط مناطق شهری در بافت میانی مناطق شهری، با استفاده از مدل AHP و شاخص همپوشانی وزنی، مطالعه موردی بافت میانی شهر تبریز، نشریه علمی-پژوهشی جغرافیا و برنامه‌ریزی، سال ۲۲، شماره ۶۴ صفحات ۱۸-۱.
- اکبری، نعمت اله، موثدفر، رزیتا و فرزانه میرزائی خوندایی (۱۳۹۶). تحلیل زیست پذیری در بافت فرسوده شهر اصفهان با تاکید بر استراتژی توسعه شهری، فصلنامه علمی-پژوهشی اقتصاد و مدیریت شهری، ۱۶ (پیاپی ۲۱)، ۵۰-۳۳.
- بهرامی نژاد دهقان (۱۳۸۲). شناخت و ارزیابی کیفیت محیط شهری در بافت میانی شهرها، پایان نامه دوره کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شیراز، شیراز.
- پاکزاد جهان‌شاه (۱۳۹۳). مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری، تهران، انتشارات وزارت مسکن و شهرسازی، چاپ چهارم.
- پوراحمد احمد زارعی، جواد (۱۳۹۴). سنجش کیفیت زندگی در قلمرو بافت فرسوده شهری؛ مطالعه موردی منطقه ۹ شهر تهران، مجله پژوهشی و برنامه‌ریزی شهری، ۶ (۲۱)، ۱۸-۱.
- حاجی نژاد، علی، رفیعیان، مجتبی و حسین زمانی (۱۳۸۹). بررسی متغیرهای فرعی موثر بر رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیط شهری؛ مطالعه موردی: مقیسه بافت قدیم و جدید شهر شیراز، مجله جغرافیا و توسعه، دوره ۸، شماره ۱۷، ۸۲-۶۳.
- خادمی، امیر حسین، جوکار سرهنگی، عیسی (۱۳۹۲). ارزیابی کیفیتی زندگی شهری؛ مطالعه موردی: بافت فرسوده شهر امل، نشریه جغرافیای و مطالعات محیطی، دوره ۱، شماره ۴، ۱۱۷-۱۰۰.
- خدایی‌زهره، پور خیری، علی (۱۳۸۸). کیفیت محیط شهری و نقش آن در ارتقاء رضایت شهروندان، نشریه پژوهش نامه مدیریت و برنامه‌ریزی شه، شماره سوم، ۱۲۹-۱۵.
- رفیعیان، مجتبی، تقوایی، علی اکبر و اورنگ مالحت (۱۳۸۹). درآمدی بر بازسازی پس از سانحه و الزامات ارتقای کیفیت محیط سکونتی، مجله مرجع دانش، صفحات: ۳۱-۲۰.
- زیویار، پروانه، درودی، محمد رضا، رمضان پور سبحانی، اعظم (۱۳۹۳). کیفیت زندگی در محیط سکونتی فرسوده؛ محله قیام، منطقه ۱۲ شهر تهران، فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی، سال چهاردهم، شماره ۵۴.
- سرد، زهره، بازرگان، عباس و الهه حجازی (۱۳۹۸). روش‌های تحقیق در علوم رفتاری، تهران، انتشارات آگه.
- شهاب‌زاده، مرجان (۱۳۹۵). تجدید حیات در بافت‌های تاریخی از طریق راهبرد اصالت بخشی؛ مطالعه موردی بافت تاریخی شهر شیراز، نشریه معماری اقلیم گرم و خشک، سال چهارم، شماره چهارم، پاییز و زمستان.
- عباس زادگان، مصطفی، روستا، مریم (۱۳۸۸). ارتقاء کیفیت فضاهای شهری در فرآیند بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده؛ نمونه موردی: محله صابونپز خانه تهران، اولین همایش بهسازی و نوسازی بافت فرسوده شهری، مشهد.
- علی‌پور، روجا، خادمی، مسعود، سنماری، محمد مهدی و مجتبی رفیعیان (۱۳۹۱). شاخصه‌های کیفیت محیطی در شناسایی اولویت‌های مداخله در محدوده بافت فرسوده شهر بندرلنگه، فصلنامه علمی-پژوهشی باغ نظر، مرکز پژوهش هنر معماری و شهرسازی نظر، شماره بیستم، سال نهم، تهران، صص ۲۲-۱۳.
- گلین شریں الدینی، جواد (۱۳۸۹). کیفیت زندگی شهری و برنامه‌ریزی برای بهبود آن مورد شهر بابلسر، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، تهران، دانشگاه تهران، دانشکده جغرافیا، استاد راهنما: دکتر محمد تقی راهنمای.
- محمدی، جمال، تفکری، اکرم (۱۳۹۴). سنجش شاخص‌های کیفیت محیط در بافت‌های فرسوده شهری (نمونه موردی محله امام زاده یحیی منطقه ۱۲ تهران، نشریه برنامه ریزی و آمایش فضا، دوره نوزدهم، شماره ۱، صص ۱۲۶-۱۱۰).
- نوروزی، مصطفی (۱۳۹۱). ارزیابی شاخص‌های ذهنی کیفیت محیط (رضایتمندی) در بافت‌های فرسوده شهری؛ مطالعه موردی محله آبکوه مشهد، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، تهران، دانشگاه تربیت مدرس.

18. Adriaanse C. C. M. (2007). Measuring residential satisfaction a residential environmental tionsatisfac scale (RESS), J Housing Built Environ 22: 287-304.
19. Mohammadi, Noghsan M. R (2003). "Change and Continuity in Yazd-Iran". 9th International Conference on the Study and Conservation of Earthen Architecture, Terra, pp. 427-438.
20. Porteous, j. douglas, (1971), design with people-the quality of The urban environment and behavior, published in environment and behavior; eb; an interdisciplinary journal No 3, 155-178.
21. Marans, R. W, Couper (2000). Measuring the quality of community life; a program for longitudinal and comparative international research In Proceedings of the Second International Conferce on Quality of Life in Cities vol. 2 Singapore.
22. - RIVM (2002), the morbidity of Asthmas and chronic obstructive pulmonary disease in the nether eland, workshop livability, p13, rapport.
23. -Van Kamp, Irene and et al (2003). Urban environmental quality and Human well-being toward a conceptual framework nd demarcation of concept: a literature study, Published by Landscape and urban planning journal, 65pp.5-18.
24. -Van poll, R (1997), the perceived quality of the urban residential environment; A multi attractive evaluation, phd-thesis, center of energy and environmental studies (IVEM), university of Groningen (Run), The Netherland.
25. - Van Kamp Irene et al (2003). Urban environmental quality and human being-well towards a conceptual framework and demarcation of concepts a literature study Journal of Landscape and Urban Planning vol 65: 5-18.

